

COP28 VE KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE GÜNCEL DURUM

BÜŞRA ZEYNEP ÖZDEMİR

SETA | ANALİZ

ARALIK 2023 · SAYI 399

COP28 VE KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE GÜNCEL DURUM

BÜŞRA ZEYNEP ÖZDEMİR

COPYRIGHT © 2023

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik [fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.] yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-6583-11-5

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

34050 Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY

berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM

Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
PARİS ANLAŞMASI'NDAN COP28'E	8
COP28 AJANDASINDA ÖNE ÇIKAN KONULAR	10
COP28 SONUCU: BAŞARILAR VE HAYAL KIRIKLIKLARI	11
ANLAŞMA NE KADAR ADİL VE TALEPLERİ NE KADAR GERÇEKÇİ?	16
COP29'UN MUHTEMEL GÜNDEMİ	17
SONUÇ	17

BÜŞRA ZEYNEP ÖZDEMİR

2013'te İzmir Ekonomi Üniversitesi İşletme Fakültesi Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2016'da aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden sürdürülebilir enerji alanında yüksek lisans derecesini "European Energy Union: A Further Step Ahead or Reorganization?" isimli tez çalışması ile almıştır. Doktora eğitimine Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler programında devam eden Özdemir, Ocak 2017'den bu yana SETA'da çalışmaktadır. *Dünya Enerji Trendleri: Rezervler, Kaynaklar ve Politikalar* kitabının editörlerinden olan Özdemir çok sayıda Türkçe ve İngilizce kitap bölümü, rapor, analiz ve köşe yazısı kaleme almıştır.

ÖZET

Bu analizde 30 Kasım-12 Aralık 2023 arasında BAE’de düzenlenen COP28 ve küresel iklim değişikliği ile mücadeledeki son durum incelenmektedir.

2023 dünya tarihindeki en sıcak yıl olarak kayıtlara geçmiştir. Sanayi Devrimi’nden bu yana artan küresel ortalama sıcaklık aşırı sıcaklar, kuraklıklar, orman yangınları, aşırı yağışlar, sel baskınları ve yükselen su seviyeleri gibi çok sayıda olumsuzlukla kendisini hissettirirken iklim değişikliği ile mücadele ulusal çıkarılara doğrudan müdahalede bulunması nedeniyle tartışmalı konulardan biri olmayı sürdürmektedir. Çıkar çatışması ise; bir yandan ekonomiden gündelik hayata hemen her alanı etkileyen iklim değişikliğine karşı önlem almaya çalışırken diğer yandan sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmeye çalışan gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler ile sanayileşmesini uzun süre önce gerçekleştiren ve iklim değişikliğinin olumsuzluklarıyla karşı karşıya gelen gelişmiş ülkeler arasında ilk Taraflar Konferansı’ndan (Conference of Parties, COP) bu yana sürmektedir. Bu analizde 30 Kasım-12 Aralık 2023 arasında Birleşik Arap Emirlikleri’nde (BAE) düzenlenen 28. Taraflar Konferansı (COP28) ve küresel iklim değişikliği ile mücadeledeki son durum incelenmektedir.

GİRİŞ

İklim değişikliği her geçen gün dünya genelinde etkilerini daha fazla hissettirirken küresel ölçekte iklim değişikliği ile mücadele çabalarının yeterli olup olmadığı tartışma konusudur. Bilim insanları sürekli olarak hızlı ve etkili önlemler alınması konusunda ısrar ederken devletler –bilhassa gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler– ise bir yandan iklim değişikliğinin olumsuzlukları ile mücadele ederken diğer yandan sürdürülebilir kalkınma için kendi çıkarlarını koruma mücadelesi vermektedir. İklim değişikliği ile mücadele çabalarının son ürünü olan 2015 tarihli Paris Anlaşması küresel ortalama sıcaklık artışının yüzyılın ortasına dek 2 santigrat derece ile sınırlandırılmasını hedeflemiştir. Ancak anlaşma sonrasındaki süreçte 2 santigrat derecenin yeterli olmadığı ve 2050’den önce 1,5 santigrat derecenin hedeflenmesinin gerektiği görüşü ortaya çıkmıştır.

Güncel bilimsel çalışmalar küresel ortalama sıcaklık artışının 1,3-1,4 santigrat derece arasında olduğuna işaret ederken 2050’den önce 1,5

santigrat dereceye ulaşılamayabileceği endişeleri oluşmuştur. Küresel ısınmayı sınırlandırmanın yolu buna neden olan insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının azaltılmasından geçmekte ve emisyonların en büyük kaynağı olarak gösterilen enerji sektörü de tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Böylesi bir ortamda en fazla petrol ve doğal gaz üreten ülkelerden birinin dönem başkanlığında gerçekleştirilen COP28 küresel iklim değişikliği ile mücadelede birçok açıdan önem arz etmektedir. Bu analizde COP28 öncesindeki sürece kısaca değinilmekte, 30 Kasım-12 Aralık arasında BAE’de gerçekleştirilen konferans değerlendirilmekte ve küresel iklim değişikliği ile mücadelede son durum incelenmektedir.

PARİS ANLAŞMASI’NDAN COP28’E

2015’te Paris’te düzenlenen COP21’de imzaya açılan Paris Anlaşması, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’ne (BMİDÇS) taraf olan ve küresel sera gazı emisyonlarının yüzde 55’inden sorumlu 55 ülkenin onaylaması şartı ile yürürlüğe girecekti. Ekim 2016’da bu şartın sağlanması ile anlaşma resmen geçerlilik kazandı.

Paris Anlaşması’nı Kyoto Protokolü ve BMİDÇS’den farklı kılan ise en geniş katılımı yelpazesine sahip anlaşma olmasıdır; gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler de anlaşmayı imzalamıştır. Buna karşılık küresel ortalama sıcaklık artışının 2 santigrat derece ile sınırlandırılması hedefine nasıl ulaşılabileceğine dair net bir yol haritası sunulmamıştır. Bu durum anlaşmanın geniş katılımı olmasını kolaylaştırmıştır. Ancak taahhütlerin nasıl yerine getirileceğine dair ayrıntılı plana ihtiyaç duyulduğu da açıktır. İlk “küresel durum değerlendirmesi”nin¹ anlaşmanın imzaya açılmasından sekiz yıl sonra hazırlanması-

¹ Paris Anlaşması’nda *global stocktake* olarak ifade edilmektedir.

nın kararlaştırılması da bundan kaynaklanmıştır. Ülkelerin taahhütlerini yerine getirip getirmediikleri veya ne ölçüde getirdiklerinin irdeleneceği ilk raporun ardından 2025'e dek emisyon azaltım hedeflerinin güncellenmesi ve her beş yılda bir yeni bir değerlendirme raporunun hazırlanması planlanmıştır. Raporun konferans sırasında hazırlanacak olması da COP28'i ayrıca önemli kılmıştır.

Belirtildiği üzere Paris Anlaşması'nın kural kitaplarının olmaması, diğer bir ifadeyle belirlenen ana hedefe nasıl ulaşılabileceğinin net bir şekilde belirlenmemesi anlaşma sonrasında düzenlenen konferansları daha da önemli hale getirmiştir. Ortaya çıkan bu yeni durumda COP etkinliğinde gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra az gelişmiş ülkeler ve küçük ada devletleri de katılmaya başlamıştır. Anlaşmanın uygulanması için gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere finansal kaynak aktarımı, teknoloji transferi ve kabiliyet geliştirme konularında destek sağlamakla yükümlü olması ihtiyaç sahibi kırılgan ülkeleri bu desteklerin hangi şartlarda ve ne şekilde sağlanacağına belirlenmesi konusunda müzakerelere katılmaya teşvik etmiştir.

Ancak anlaşma sonrasında düzenlenen konferanslarda fazla aşama katedilemediğini söylemek mümkündür. Bu durumun farklı şartlar ve çıkarlara sahip ülkeler arasında kararların fikir birliği (*consensus*) ile alınması şartından kaynaklı olduğu söylenebilir. Tüm ülkelerin bir fikir/eylem üzerinde uzlaşmaya varması gerekliliğinin karar alma sürecini yavaşlatması nedeniyle zaman içinde "önemli bir karşı çıkmanın var olması şeklinde değişmiş" ve hatta bazı konferanslarda ciddi karşı çıkan aktörlerin mevcudiyetine rağmen karar alınması durumuna da evrilmiştir.² Bununla birlikte bu durumun konuya göre değişkenlik gösterdiğini de belirtmek gerekir.

2 Leonardo Massai, "Dealing with 'Consensus' at the UN Climate Talks", Climalia, www.climalia.eu/dealing-consensus-un-climate-talks, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2023).

2021'de Glasgow'da düzenlenen COP26 bunun en önemli örneklerinden biridir. Konferansta ilk kez bir fosil enerji kaynağının kullanımının durdurulmasına yönelik karar alınması ihtimali kuvvetlenmiştir. Konferans sonunda hazırlanan taslak bildiriye önce kömürün kullanımının aşamalı olarak durdurulması (*coal phase-out*) ifadesine yer verilmişken dünyanın en fazla kömür tüketen ikinci ülkesi olan Hindistan'ın itirazları üzerine ifade kömür kullanımının aşamalı olarak azaltılması (*coal phase-down*) olarak değiştirilmiştir.³ Bu durum gelişmekte olan ülkelerin müzakere süreçlerine etki etme kapasitesine bir örnektir. Benzer şekilde COP21'de az gelişmiş ülkelerin iklim değişikliği nedeniyle uğradıkları zararların telafi edilebilmesi için bir fon kurulmasının ilk kez bu konferansların ana gündem maddelerinden biri olarak yer alması da az gelişmiş ülkelerin iklim değişikliği ile mücadele sürecinde etkilerinin arttığını göstermektedir. Fon kurulması iklim adaletini temsil etmesi açısından oldukça önemlidir.

Paris Anlaşması'nı Kyoto Protokolü ve BMİDÇS'den farklı kılan unsur gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeleri kapsayan geniş bir katılımcı yelpazesine sahip bir anlaşma olmasıdır.

2022'de COP27'nin Mısır'ın ev sahipliğinde düzenlenmesi ülkenin kıtadaki önemli petrol ve doğal gaz üreticilerinden biri olması nedeniyle tepki toplarken az gelişmiş ülkelerin Kahire'nin dönem başkanlığına destek verdiği bilinmektedir. Mısır'ın gelişmiş ülkeler arasında yer almaması ve

3 BP Statistical Review of World Energy (2022) verilerine göre Hindistan'ın dünya kömür tüketimindeki payı yüzde 12,4'tür. En fazla kömür tüketen ülke olan Çin ise yüzde 54,8'lik payı ile dünya kömür tüketiminin yarısından fazlasını gerçekleştirmiştir.

bir Afrika ülkesi olması az gelişmiş ülkelerde kendi çıkarlarının gözetilebileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır.⁴ Bir önceki yıl düzenlenen COP26'nın sonuç bildirisinde belirtildiği üzere bu konferansta Kayıp ve Zarar Fonu'nun (Loss and Damage Fund) kurulmasına karar verilmesi başarı olarak nitelendirilebilir.⁵ Ancak 2009'da Kopenhag'da düzenlenen COP15'te kabul edilen yıllık 100 milyar dolarlık iklim finansmanı fonunun oluşturulması kararının 2016'da yürürlüğe giren Paris Anlaşması'na karşılık tam anlamıyla geçerlilik kazanamamış olması Kayıp ve Zarar Fonu konusunda da şüphelere yol açmaktadır. Gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ve az gelişmiş ülkelere aktarmak üzere Paris Anlaşması'nı yerine getirebilmeleri için yıllık 100 milyar dolarlık iklim finansmanı fonu oluşturması hedefi 2013 itibarıyla geçerlilik kazanmış ancak henüz 100 milyar dolar hedefine ulaşamamıştır. OECD verileri en son 2021'de 90 milyar dolar seviyesine yaklaşıldığını gösterirken fonun hangi faaliyetler için kullanılacağı meselesi ise halen oldukça tartışmalıdır. Fon, mevcut durumda ağırlıklı olarak emisyon azaltım faaliyetleri ve enerji sektörüne aktarılmakta, iklim değişikliğine uyum ve kapasite gelişimi için ise oldukça az pay ayrılmaktadır.⁶ Bu durum da iklim finansmanı konusunu fondan yeterince yararlanamayan ve fonun uyum ve kapasite gelişimi için daha fazla kullanılması gerektiğini düşünen ülkeler tarafından her yıl konferansın gündem maddeleri arasında tutmaktadır.

4 Simon Jessop, Kate Abnett ve Virginia Furness, "Show Us the Money: Developing World at COP27 Seeks Financing Details", Reuters, 9 Kasım 2022.

5 COP27'de Kayıp ve Zarar Fonu kurulmaması, fonun bir sonraki yıl düzenlenecek konferansta kurulması kararı alınmıştır. Bkz. "COP27 Closes with Deal on Loss and Damage: 'A Step towards Justice', Says UN Chief", United Nation, 20 Kasım 2022, www.un.org/africarenewal/magazine/november-december-2020/cop27-closes-deal-loss-and-damage-step-towards-justice-says-un, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2023).

6 "Climate Finance Provided and Mobilised by Developed Countries in 2013-2021", OECD, (2023), www.oecd-ilibrary.org/docserver/e20d2bc7en.pdf?expires=1702464314&id=id&tacaname=guest&checksum=EE54EBBCC41D0C2618F7011D7859011C, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2023).

COP28 AJANDASINDA ÖNE ÇIKAN KONULAR

COP28'in ana gündemi (belirtildiği üzere) konferans sırasında hazırlanacak olan küresel durum değerlendirmesi raporudur. Dünya tarihinde kayıtlara geçen en sıcak yılda raporun hazırlanacağı konferansa dünyanın en büyük petrol üreticilerinden birinin ev sahipliği yapması ve başkanlık yapacak kişinin ise ülkenin iklim değişikliği ve çevre bakanı yerine sanayi ve teknoloji bakanı ve ulusal petrol şirketi olan ADNOC'un icra direktörü olması BAE'nin dönem başkanlığına eleştirel yaklaşılmasına neden olmuştur.⁷

COP28 gündemindeki bir diğer konu fosil yakıtların geleceğidir. Bilindiği üzere bilim insanları tarafından küresel ısınma ve iklim değişikliğinin oluşumundaki en büyük etken olarak fosil enerji kaynaklarının tüketimi işaret edilmektedir. 2050'de net sıfır emisyonu ulaşılmak ve küresel ortalama sıcaklık artışını 1,5 santigrat dereceyle sınırlandırmak için en kısa sürede fosil enerji kaynakları tüketiminin sonlandırılması gerektiği öne sürülmektedir. Her ne kadar net sıfır emisyon sera gazlarının ve tabii ki karbondioksit salınımının tamamen ortadan kaldırılması, fosil yakıtların kullanımının bitirilmesi anlamına gelmese de bugün bazı önemli figürler, devletler ve çıkar grupları kömür, petrol ve doğal gaz kullanımının aşamalı olarak hatta mümkün olan en hızlı şekilde durdurulması gerektiğini savunmaktadır.⁸ Bu nedenle her ne kadar COP26'da fosil yakıtların

7 Kate Abnett, "COP28: What Key Issues will Be Discussed at UN Climate Change Conference?", Reuters, 28 Kasım 2023.

8 Net sıfır emisyon, atmosfere salınan sera gazları ile atmosferden kaldırılan sera gazlarının dengelenmesi anlamına gelmektedir. İklim değişikliğine yol açan sera gazlarının büyük ölçüde insan eylemleri kaynaklı olması nedeniyle sera gazlarını ortadan kaldıracak yöntemlerin de insan eylemleri ile oluşturulması gerektiği ifade edilir. IEA ve IPCC de net sıfır ve 1,5 santigrat derece senaryolarında fosil yakıt tüketiminde oldukça büyük (*huge*) bir gerileme yapılması gerektiğini belirtir. Bkz. "Net Zero by 2050", IEA, www.iea.org/reports/net-zero-by-2050, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2023); "Climate Change 2023 Synthesis Report-Summary for Policy Makers", IPCC, (2023), www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2023).

kullanımının aşamalı olarak azaltılması (*phase-down*) konusunda anlaşma sağlanmış olsa da tüketimin aşamalı olarak tamamen durdurulması (*phase-out*) gerektiği dile getirilmektedir.⁹ Alınan kararın Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında halihazırda kriz halinde olan küresel enerji piyasalarının derinden etkilenmesi nedeniyle uygulanabildiği söylenemez; çok sayıda ülkede artan doğal gaz fiyatları nedeniyle kömürden elektrik üreten termik santrallerin kullanımının arttığı bilinmektedir.¹⁰ Bu nedenle başta kömür olmak üzere fosil enerji kaynakları kullanımının durdurulması konusu yeniden gündemdeki yerini almıştır.

Sera gazı emisyonlarını yakalama/atmosferden kaldırma teknolojileri de COP28 ajandasında yer alan konular arasındadır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) ve Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency, IEA) net sıfır emisyon hedefine ulaşmak için fosil enerji kaynaklarının kullanımını olabildiğince düşük seviyede sürdürürken bahse konu kaynakların tüketimiyle ortaya çıkan sera gazlarının ortadan kaldırılması için karbon yakalama teknolojilerinin kullanılması gerektiğini belirtmektedir.¹¹ Fosil enerji kaynaklarının geleceğinin tartışmalı olması yerlerinin yenilenebilir enerji kaynakları ile doldurulması konusunu gündeme getirmektedir. Nitekim COP28'de 1,5 santigrat derece hedefine ulaşılabilmesi için ülkelerin küresel temiz enerji kurulu gücünü 2030'a dek üç katına çıkarmaları konusunda anlaşma sağlanmıştır.

9 Valerie Volcovici, Kate Abnett ve Williams James, "UN Climate Agreement Clinched after Late Drama Over Coal", Reuters, 14 Kasım 2021; Abnett, "COP28: What Key Issues will Be Discussed at UN Climate Change Conference?".

10 IEA'ya göre bir önceki yıla kıyasla sınırlı ölçüde artmasına karşılık küresel kömür talebi 2022'de tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. "The World's Coal Consumption is Set to Reach a New High in 2022 as the Energy Crisis Shakes Markets", IEA, 16 Aralık 2022.

11 Bkz. "Net Zero Emission", IEA, (Mayıs 2021), www.ica.org/reports/net-zero-by-2050, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2023); "Sixth Assessment", IPCC, (13-19 Mart 2023), www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-cycle/, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2023).

BMİDÇS'den bu yana düzenlenen tüm konferanslarda en çok tartışılan konulardan biri de hiç şüphesiz finansman meselesidir. BMİDÇS'nin gelişmiş ülkelere¹² yüklediği geliştirmekte olan ülkelere sözleşmenin uygulanması için finansman sağlaması sorumluluğu halen tam olarak yerine getirilememiştir. Dahası finansman konusu ağırlıklı olarak sera gazı emisyonlarının azaltılması (*mitigation*) eylemlerini destekleme odaklı ele alınmaktadır. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin en az emisyon azaltım çalışmaları kadar önem verdiği iklim değişikliğine uyum faaliyetleri ve yine başta az gelişmiş ülkeler ve küçük ada devletlerinin iklim değişikliğinden kaynaklı ortaya çıkan kayıp ve zararlarının telafi edilmesi talebi karşılık bulamamıştır. COP27'de kurulmasına karar verilen Kayıp ve Zarar Fonu da resmen kurulmasının onaylanması beklentisi ile COP28'de iklim finansmanı başlığı altında yeniden gündemde yer almıştır.¹³

COP28'in ana gündemi konferans sırasında hazırlanacak olan küresel durum değerlendirmesi raporudur.

COP28 SONUCU: BAŞARILAR VE HAYAL KIRIKLIKLARI

Dubai'de düzenlenen COP28'in ilk gününde uzunca bir süredir beklenen Kayıp ve Zarar Fonu'nun kurulması resmen kabul edilmiştir. İklim değişikliğinden en fazla etkilenen ülkeler için büyük önem arz eden bu fon ile aşırı kuraklık,

12 Sözleşmede finansal destek sağlamakla yükümlü olan ülkeler EK-II (Annex-II) ülkeleri olarak anılmaktadır.

13 Abnett, "COP28: What Key Issues will Be Discussed at UN Climate Change Conference?"; Maha Dahan, Kate Abnett ve Sarah Marsh, "Rich Nations to Meet Overdue 100 Billion Dollars Climate Pledge This Year", Reuters, 2 Mayıs 2023.

şiddetli yağışlar, sel felaketleri ve artan deniz suyu seviyesi gibi iklim değişikliği sonucunda ortaya çıkan olumsuzlukların telafi edilmesi hedeflenmektedir. Dönem başkanı BAE bu fona 100 milyon dolar aktarma sözü verirken diğer gelişmiş ülkeleri ve önde gelen petrol şirketlerini de benzer şekilde finansal kaynak aktarmaya davet etmiştir. Almanya 100 milyon dolar katkı sağladığını açıklarken ABD, Birleşik Krallık ve Japonya da katkı sözü vermiştir. Ancak daha önce fon için gerekli miktarın 100 milyar dolar olarak belirlendiği hatırlandığında toplanan miktarın yaklaşık 730 milyon dolar ile sınırlı kalması nedeniyle hedefe tam olarak ulaşamadığını belirtmek gerekir.¹⁴

Konferansın üçüncü gününde yenilenebilir enerji kurulu gücünün artırılmasına yönelik önemli bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmanın hedefi, küresel ortalama sıcaklık artışının 1,5 santigrat derece ile sınırlandırılması ve karbon emisyonlarının nötrlenebilmesi için fosil yakıtlara dayalı elektrik santrallerinin yerini yenilenebilir kaynaklara dayalı santrallerle doldurmaktır. 118 ülkenin taraf olduğu anlaşma ile küresel yenilenebilir enerji kurulu gücünün 2030'a dek üç kat artırılması kararı alınırken bu karara dünya toplam sera gazı emisyonlarının yaklaşık yüzde 80'inden sorumlu olan G20 ülkeleri öncülük etmiştir. Bu anlaşmada 2030'a dek küresel ortalama enerji verimliliğinin iki kat artırılması da hedeflenmiştir.¹⁵ Enerji verimliliği nihai enerji tüketimi ve dolayısıyla enerji kaynağı talebinin azaltılmasında kilit role sahip olması nedeniyle önemlidir.

Yine konferansın üçüncü gününde nükleer enerji kapasitesinin artırılmasına yönelik bir dek-

larasyon imzalanmıştır. Deklarasyonda yüzyılın ortasına dek karbon nötr olma hedefine ulaşabilmesi için elektrik enerjisi üretimi esnasında hiçbir sera gazı emisyonuna neden olmayan nükleer enerji santrallerinin önemli bir rol üstlenmesinin beklendiği ifade edilmiştir. 2050'ye dek küresel nükleer enerji kurulu gücünü 2020 seviyesine göre üç kat artırmayı hedefleyen 22 ülke deklarasyona imza atmıştır. Bu ülkeler ABD, BAE, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Çekya, Fas, Finlandiya, Fransa, Gana, Güney Kore, Hollanda, İsveç, Japonya, Kanada, Macaristan, Moldova, Mongolia, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya ve Ukrayna'dır. Deklarasyona imza atan ABD İklim Temsilcisi John Kerry 2050 net sıfır hedefinin nükleer enerji olmadan gerçekleştirilemeyeceğini savunarak bilimin de bunu desteklediğini belirtmiştir.¹⁶

Konferansın başarılarından bir diğeri petrol ve doğal gaz şirketlerinin neden olduğu metan gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik imzalanan anlaşmadır. Metan gazı küresel ısınmaya neden olan insan kaynaklı sera gazları arasında karbondioksitin ardından atmosferde en fazla yoğunluğa sahip olan ikinci gazdır ancak araştırmalar metan gazının karbondioksitten sekiz kat daha tehlikeli olduğuna işaret etmektedir. Araalarında ExxonMobil, Shell, BP, Total, Petrobras ve Aramco'nun da yer aldığı 50 hidrokarbon şirketi operasyonları esnasında ortaya çıkan metan gazı salımını 2030'a dek sınırlama sözü vermiştir. Dünya petrol üretiminin yüzde 40'ından sorumlu olan şirketlerin imzaladığı anlaşma bağlayıcı nitelikte olmamakla birlikte taraflardan 2025'e dek hedefe yönelik yol haritalarını paylaşmaları beklenmektedir. Son olarak anlaşmanın petrol ve doğal gaz üretiminin azaltılmasına yönelik herhangi bir madde içermediğini de vurgulamak

¹⁴ "Loss and Damage Fund Approved at UN's COP28 Climate Summit in Dubai", Aljazeera, 30 Kasım 2023.

¹⁵ Kate Abnett, Valerie Volcovici ve David Stanway, "Countries Promise Clean Energy Boost at COP28 to Push Out Fossil Fuels", Reuters, 2 Aralık 2023.

¹⁶ "COP28: More than 110 Nations Commit to Tripling Renewable Energy Capacity by 2030", France 24, 2 Aralık 2023.

gerekir.¹⁷ IEA İcra Direktörü Fatih Birol ise anlaşmadaki azaltım hedefinin yetersiz olduğunu dile getirerek 2050’de net sıfır emisyon hedefine ulaşılabilmesi için petrol şirketlerinin yalnızca metan emisyonlarını değil 2030’a dek tüm sera gazı salımlarını yüzde 60 oranında azaltma taahhüdünde bulunmaları gerektiğini söylemiştir.¹⁸

COP28’de hidrokarbon şirketlerinin yanı sıra ülkelerin de metan salımının azaltılması konusu görüşülmüştür. 2021’de Glasgow’da düzenlenen COP26’da ABD ve AB öncülüğünde imzaya açılan Küresel Metan İttifakı (Global Methane Pledge) 100’den fazla ülkenin imza atmasıyla dikkat çekmiştir. Aralık 2023 itibarıyla aralarında Suudi Arabistan, Kazakistan, Türkmenistan ve Irak gibi ekonomisi büyük ölçüde petrol gelirlerine bağlı olan ülkelerin de yer aldığı 155 ülke bu ittifaka taraf olmuştur.¹⁹ 2030’a dek metan gazı salımının yüzde 30 oranında azaltılmasını hedefleyen ittifakın görüşüldüğü oturumda John Kerry yeni nesil uydu sistemlerinin iklim değişikliği ile mücadelede büyük önem arz ettiğine dikkat çekmiş, hidrokarbon şirketlerinin emisyon kaçakları ve karbon ayak izlerinin Amerikan Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesinin (NASA) uydu sistemleri ile takip edilebileceği uyarısında bulunmuştur.²⁰

Konferansta gerginliğe yol açan tartışmalar da yaşanmıştır. Henüz COP28’in ilk günlerinde dönem başkanı Sultan Ahmed Jaber fosil enerji kaynaklarının aşamalı olarak kullanımına son verilmesinin küresel ısınmayı 1,5 santigrat de-

recede sınırlandıracağına dair bilimsel bir kanıt olmadığını, kömür, petrol ve doğal gazın kullanılmasının sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak yerine insanlığın mağaralara geri dönmesi anlamına geleceğini savunmuştur. Konferans başkanı koltuğundaki birinin böyle bir açıklama yapması tepkilere yol açmıştır. Açıklamanın ardından BM Genel Sekreteri Antonio Guterres ise 1,5 santigrat derece hedefinin yalnızca fosil enerji kaynaklarının tüketiminin sonlandırılması ile mümkün olabileceği ifadesini tekrar etmiş ve Guterres’e çok sayıda bilim insanı ve politikacı da destek vermiştir.²¹ Küresel iklim deği-

Konferansın başarılarından bir diğeri petrol ve doğal gaz şirketlerinin neden olduğu metan gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik imzalanan anlaşmadır.

şikliği ile mücadelenin öncü isimlerinden eski ABD Başkan Yardımcısı Albert Arnold Gore da BAE’nin dönem başkanlığını ve konferans başkanının uluslararası kamuoyunun güvenini kötüye kullandığını öne sürerek COP28’in bu ülkede düzenlenmesini absürt bir durum olarak nitelendirmiştir.²² Daha sonra konferansın basın sözcüsü, IPCC ve IEA’nın net sıfır senaryolarına referans vererek Sultan Jaber’in açıklamasının temelsiz olmadığını ve bahse konu senaryolar da dahi düşük miktarda da olsa fosil enerji kaynaklarının tüketiminin devam ettiğini beyan etmiştir. Sultan Jaber de daha sonraki bir açıklamasında fosil yakıt kullanımının sonlandırıl-

17 Will Kennedy, Jennifer A. Dlouhy ve John Ainger, “Exxon Among 50 Oil Producers in Controversial Climate Pact at COP28”, Bloomberg, 2 Aralık 2023.

18 Jennifer A. Dlouhy, Natasha White ve Alastair Marsh, “IEA Wants 60% Emissions Reduction from Big Oil by 2030”, Bloomberg, 4 Aralık 2023.

19 Daha fazla bilgi için bkz. Global Methane Pledge, www.globalmethanepledge.org, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2023).

20 Jennifer A. Dlouhy, Natasha White ve Alastair Marsh, “COP28 Latest: Kerry Tells Big Emitters They Can No Longer Hide”, Bloomberg, 4 Aralık 2023.

21 Damian Carrington ve Ben Stockton, “COP28 President Says There is ‘No Science’ behind Demands for Phase-out of Fossil Fuels”, *The Guardian*, 3 Aralık 2023.

22 Al Gore, Twitter, 27 Kasım 2023, <https://x.com/algore/status/1729226910578643217?s=20>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2023); Al Gore, Twitter, 11 Aralık 2023, <https://x.com/algore/status/1734238192608411989?s=20>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2023).

masının kaçınılmaz olduğunu ifade etmiş ancak enerji geçişinin adil, düzenli ve sorumlu olması gerektiğini vurgulamıştır.²³

Konferans beklendiği üzere bir kez daha gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin tarihsel sera gazı emisyonlarında en fazla paya sahip olan sanayileşmiş ülkelerin daha fazla sorumluluk üstlenmesi gerektiği çağrılarına sahne olmuştur. Mevcut durumda en fazla karbondioksit salımı yapan Çin ve Hindistan tepkilerin odağında yer alırken Çin Devlet Başkanı Şi Jinping konferansa katılmamış, Hindistan Başbakanı Narendra Modi ise gelişmiş ülkelere daha fazla sorumluluk almaları yönündeki çağrısını tekrarlamıştır. Bangladeş, Bolivya, Guatemala, Honduras, Küba, Şili, Venezuela ve Zambiya –Hindistan’a benzer şekilde– gelişmiş ülkeleri daha fazla sorumluluk üstlenmeye davet eden ve iklim finansmanının daha adil dağıtılması taleplerini ileten ülkelerden yalnızca birkaçıdır.²⁴

Karbon yakalama ve depolama (*carbon capture and storage*, CCS) teknolojileri konferansta ihtilafa neden olan konulardan bir diğeridir. Bilhassa yoğun fosil yakıt tüketen ülkeler ve sektörlerin ve fosil enerji kaynaklarının üretimi ve ihracatından gelir elde eden ülkeler için bu teknolojiler ortaya çıkan karbondioksit gazını yakalayıp depolayarak atmosferden kaldırabilir. Petrol ve doğal gaz üreticisi şirketler ve ülkeler bu teknolojilerin önemine vurgu yaparken hidrokarbon üretimini bu teknolojiler sayesinde daha az emisyon salımıyla gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.²⁵ Ancak günümüzde halen oldukça yüksek maliyetli olmaları nedeniyle CCS teknolojileri nadiren kullanılmaktadır. AB, bahse konu teknolojilerin geliştirilmesi ve kullanıl-

masının fosil enerji tüketiminin sürdürülmesini teşvik edeceğini ve net sıfır hedefine ulaşılmasına engel teşkil edeceğini öne sürmektedir. Mevsimsellik faktörünün halen ortadan kaldırılamaması ve yenilenebilir enerji kaynaklarından kesintisiz enerji üretilmemesi nedeniyle fosil enerji kaynaklarının kullanımı mevcut şartlarda sürdürülmek zorundadır. Bu kullanım esnasında da küresel ortalama sıcaklık artışının sınırlandırılması sürecine katkı sağlanabilmesi için karbon yakalama ve depolama teknolojilerinin yaygınlaştırılması ve mümkün olan her alanda kullanılması planlanmaktadır.

Konferansın son gününde yayımlanan küresel durum değerlendirme raporu ülkelerin fosil enerji kaynaklarının geleceğine yönelik anlaşmaya varmakta zorlanması nedeniyle uzun süren çabalar sonucunda hazırlanabilmiştir. Rapor petrol ve doğal gaz endüstrisinin konferanstaki yoğun çabalarına karşılık fosil enerji kaynakları kullanımının sonlandırılması yönünde bir adım atılmış olması adına Paris Anlaşması’ndan sonraki en önemli metinlerden biri olarak kabul edilmiştir.²⁶ 21 sayfalık raporda öne çıkan noktalar şu şekildedir:

- Sera gazı emisyonlarının azaltılması adına kolektif çabalar sonucu bir aşama kaydedilmiştir. Buna karşılık adaptasyon ve anlaşmanın uygulanmasının desteklenmesi konusunda henüz aşama kaydedildiği söylenemez.
- Ülkelerin ulusal niyet beyanlarını sunmaları ve beyanları doğrultusunda eyleme geçmeleri takdir edilmektedir.
- Paris Anlaşması kabul edilmeden önce küresel ortalama sıcaklık artışının 4 santigrat dereceye ulaşabileceği yönündeki durumun

23 Carrington ve Stockton, “COP28 President Says There is ‘No Scence’ behind Demands for Phase-out of Fossil Fuels”.

24 “Clashes over Fossil Fuels, Gaza Conflict Cloud COP28 Climate Summit”, Aljazeera, 1 Aralık 2023.

25 “Climate Change 2023 Synthesis Report – Summary for Policy Makers”, IPCC, (2023).

26 John Ainger, Jessica Shankleman ve Jennifer Dlouhy, “COP28 Nations Reach First-Ever Deal to Move Away from Fossil Fuels”, Bloomberg, 13 Aralık 2023.

anlaşma sonrasında değiştiği ve ortalama sıcaklık artışının 2,1-2,8 santigrat derece arasında toplu ilerleme sonucunda tutulabileceği kabul edilmiştir.

- Bununla birlikte 1,5 santigrat derece hedefine ulaşılabilmesi için ülkelerin derin, hızlı ve sürdürülebilir emisyon azaltımına ihtiyaç duyulduğu, taraflardan farklılaşan ulusal koşulları doğrultusunda bunu gerçekleştirmek üzere ulusal niyet beyanları ile sıralanan şu katkıları sunmaya devam etmelerinin beklendiği kabul edilmiştir:
 - 2030'a dek küresel yenilenebilir enerji kurulu gücünün üç katına ve küresel ortalama enerji verimliliğinin iki katına çıkarılması
 - Kömür tüketiminin aşamalı olarak sonlandırılmasına yönelik çabaların hızlandırılması
 - Dünya genelinde sıfır emisyonlu enerji sistemlerinin kurulabilmesi için sıfır veya düşük emisyonlu yakıtların kullanımının yüzyılın ortasına dek hızlandırılması
 - 2050'de net sıfır hedefine ulaşılabilmesi için enerji sistemlerindeki fosil enerji kaynaklarından vazgeçişin sistemli, tarafsız ve adil bir şekilde hızlandırılması
 - Yenilenebilir ve nükleer enerjiler gibi sıfır emisyonlu veya düşük emisyon yoğunluklu teknolojilerin, sera gazı emisyonlarını atmosferden silecek karbon yakalama ve depolama sistemlerinin özellikle enerji yoğun sektörlerde kullanımının ve düşük karbonlu hidrojen üretiminin hızlandırılması
 - 2030'a dek başta metan gazı olmak üzere karbondioksit dışındaki diğer sera gazlarının yoğunluğunun da azaltılması

- Enerji yoksulluğuna çözüm üretmeyen veya adil enerji geçişini sağlamaya yönelik olmayan verimsiz fosil yakıt sübvansiyonlarının aşamalı olarak sonlandırılması

- Enerji güvenliğini sağlamak için enerji geçişinde “geçiş yakıtları”nın²⁷ önemli bir rol oynadığı kabul edilmiştir.
- İklim değişikliğine adaptasyon kapasitesi ve iklim direncinin geliştirilmesinin önemi kabul edilmiştir.

İklim adaletinin en büyük temsilcisi olarak görülen finansman konusu halen istenilen seviyeye getirilememiştir.

- Ülkeler farklılıkları ölçüsünde hızlı bir şekilde adaptasyon yol haritalarını belirlemektedir.
- Anlaşmaya taraf gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçları ile bu ülkelere sağlanan finansal destek arasındaki mesafe büyümektedir.
- Gelişmiş taraf ülkelere emisyon azaltımı, iklim değişikliğine adaptasyon ve kapasite artırımı için söz konusu finansal destekleri sağlamaları bir kez daha hatırlatılmıştır.²⁸

Konferans boyunca ve raporun hazırlanması sürecinde dönem başkanı BAE'nin, üyesi olduğu OPEC'in defakto lideri Suudi Arabistan tarafından baskılara maruz kaldığı ve OPEC Sekreterliğinin tüm üyelerine konferansta fosil yakıtların kullanımının aşamalı olarak durdurulması ifadesine karşı çıkması çağrısı yaptığı öne sürülmektedir.²⁹ Buna

²⁷ Burada “geçiş yakıtı” ifadesi ile doğal gaz kastedilmiştir.

²⁸ Metnin tamamı için bkz. “Outcome of the First Global Stocktake”, UN Climate Change, 13 Aralık 2023, <https://unfccc.int/documents/636608>, (Erişim tarihi: 13 Aralık 2023).

²⁹ “OPEC Urges Members to Reject Any COP28 Deal Targeting Fossil Fuels”, VOA News, 8 Aralık 2023.

karşılık “aşamalı azaltma” yerine “kullanımdan uzaklaşma” ifadesinin tercih edilmesi iklim değişikliği ile mücadelenin hızlandırılması yanlılarının petro-devletler karşısındaki zaferi olarak nitelendirilirken “adil ve hakkaniyetli bir geçiş yapılması” ifadesi ise gelişmekte olan ülkelerin sera gazı salmaya devam etme hakkını saklı tutmuştur.

ANLAŞMA NE KADAR ADİL VE TALEPLERİ NE KADAR GERÇEKÇİ?

BMİDÇS ve Paris Anlaşması gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere finansal destek ve teknoloji transferi yapma sorumluluğu yüklemiş, bahse konu ülkeler anlaşmaya taraf olup onaylayarak bu sorumluluğu kabul etmiştir. Ancak belirtildiği üzere on yıldan uzun bir süredir dünyanın en gelişmiş ekonomilerine sahip olan ülkelerin pek çoğu gerekli miktarın toplanması konusunda sorumluluklarını yerine getirmekten kaçınmaktadır. World Resource Institute tarafından 2021’de yayımlanan bir çalışmaya göre 2013-2018 arasında iklim finansmanına en fazla kaynak aktaran ülke yaklaşık 13 milyar dolar ile Japonya olmuştur. Ardından 10 milyar dolardan fazla destekle Almanya, 8 milyar dolardan daha az katkı ile ABD ve yaklaşık 7 milyar dolar ile Fransa gelmektedir. Kaynak aktarımının gayrisafi yurt içi hasılaya oranı incelendiğinde Almanya, Fransa ve Japonya yüzde 0,25 ile başı çekerken ABD yüzde 0,03 ile en düşük orana sahiptir.³⁰

Finansman konusunda durum bu şekilde iken ABD, AB, Japonya ve Avustralya gibi çok sayıda ülke fosil enerji kaynakları kullanımının durdurulması çağrılarını yaparken bahse konu ülkelerin enerji profillerinin yakından incelenme-

30 Julie Bos, Lorena Gonzalez ve Joe Thwaites, “Are Countries Providing Enough to the 100 Billion Dolar Climate Finance Goal?”, World Resource Institute, 7 Ekim 2021, www.wri.org/insights/developed-countries-contributions-climate-finance-goal, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2023).

sinde de fayda vardır. ABD günümüzde dünyanın en fazla petrol ve doğal gaz üreten ve tüketen ülkesidir. Aynı zamanda Çin ve Hindistan’ın ardından en fazla kömür üreten ve tüketen üçüncü ülkedir. 2022’de ABD’de üretilen elektriğin yaklaşık yüzde 60’ı kömür, doğal gaz ve petrolden sağlanmıştır.³¹ 27 üye ülkeli AB’de ise ilk kez 2022’de elektrik enerjisinin üretiminde yenilenebilir enerji kaynakları fosil enerji kaynaklarının toplamından daha fazla pay sahibi olmuştur.³² Japonya’nın toplam enerji tüketiminde petrol ve doğal gazın payı yüzde 70’e yakındır ve ülke 2022’de dünyanın en fazla sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ithal eden ülkesi olmuştur. Avustralya ise küresel LNG üretimi ve ticaretinde ABD, Katar ve Rusya ile rekabet ederken 2022’de en fazla doğal gaz üreten 7. ve en fazla LNG ihraç eden 2. ülke olmuştur. Bu bilgiler ışığında bahse konu ülkelerin halen sürdürülebilir elektriğe erişimi dahi olmayan çok sayıda ülkeye fosil enerji kaynaklarının kullanımının durdurulması hedefini dayatmaya çalışması hakkaniyete uygun değildir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından kesintisiz elektrik üretmenin mümkün olmadığı, elektrik enerji depolama teknolojilerinin yeterince gelişmediği ve ekonomik açıdan da ulaşılabılır olmadığı mevcut şartlarda fosil enerji kaynaklarını tüketmek yerine yenilenebilir kaynaklara yönelme yapılması adil değildir.

COP29’UN MUHTEMEL GÜNDEMİ

COP28 sona ermeden evvel basına sızan metinlerde bir sonraki yıl düzenlenecek COP29’un Azer-

31 “What is US Electricity Generation by Energy Source?”, EIA, Ekim 2023, www.eia.gov/tools/faqs/faq.php?id=427&ct=3, (Erişim tarihi: 12 Aralık 2023).

32 “Preliminary 2022 Data for Energy Show Mixed Trends”, Eurostat, 5 Temmuz 2023, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230705-2>, (Erişim tarihi: 13 Aralık 2023).

baycan'da gerçekleşeceği bilgisi yer almıştır. Art arda dördüncü yıl petrol üreten bir ülkenin konferansa ev sahipliği yapacak olması dikkat çekici bulunurken ana gündem maddelerinden birinin yine fosil yakıtların geleceği olması beklenmektedir. Bir sonraki konferans ülkelerin durum değerlendirme raporu sonucunda hazırlamaları gereken yeni emisyon azaltım hedeflerinin görüşülecek olması nedeniyle de önemlidir. Ayrıca gelecek konferansta iklim finansmanı için ödeneklerin artırılması, Kayıp ve Zarar Fonu için daha fazla kaynak aktarılması, adaptasyon ve iklim dirençliliği için ayrılan kaynak miktarının artırılması tartışmalarının hakim olması da beklenmektedir.

SONUÇ

BMİDÇS ile kurulan COP28 BAE'nin ev sahipliği ve dönem başkanlığında tamamlanmıştır. Paris Anlaşması ile küresel ortalama sıcaklık değerinin 2050'ye dek 1,5 santigrat derece ile sınırlandırılması hedeflenmişken artan sera gazı emisyonları neticesinde ortalama sıcaklığın 1,4 santigrat dereceye yaklaştığı son bilimsel ça-

lışmalarla ifade edilirken ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmayı, sürdürülebilirliği sağlamak için de mücadele ettikleri gözlemlenmektedir. Batı öncülüğündeki sanayileşmiş ülkelerin emisyon azaltımı için fosil enerji kaynakları kullanımının sonlandırılmasını dayatırken bu kaynakları yoğun bir şekilde kullanmaya, üretmeye ve ticaretinden gelir elde etmeye devam etmesi bu kaynaklara ihtiyaç duyan ve yakın bir gelecekte de ihtiyaç duymaya devam edecek olan gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerden tepki toplamaktadır. Bu durum 200'den fazla ülkenin katıldığı COP28'den fosil enerji kaynakları kullanımının sonlandırılması yerine bu kaynaklardan uzaklaşılması kararının çıkmasını sağlamış ancak iklim adaletinin en büyük temsilcisi olarak görülen finansman konusunun halen istenilen seviyeye getirilemediği de açıktır. Dünya ısınmaya devam ederken Paris Anlaşması ve sonrasında alınan kararların uygulanmasını mecbur kılacak caydırıcı bir mekanizmanın mevcut olmaması COP'ların uzunca bir süre daha tartışmalı gündemini korumasına neden olacaktır.

COP28 VE KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE GÜNCEL DURUM

BÜŞRA ZEYNEP ÖZDEMİR

SETA | ANALİZ

2023 dünya tarihindeki en sıcak yıl olarak kayıtlara geçmiştir. Sanayi Devrimi'nden bu yana artan küresel ortalama sıcaklık aşırı sıcaklar, kuraklıklar, orman yangınları, aşırı yağışlar, sel baskınları ve yükselen su seviyeleri gibi çok sayıda olumsuzlukla kendisini hissettirirken iklim değişikliği ile mücadele ulusal çıkarlara doğrudan müdahalede bulunması nedeniyle tartışmalı konulardan biri olmayı sürdürmektedir. Çıkar çatışması ise; bir yandan ekonomiden gündelik hayata hemen her alanı etkileyen iklim değişikliğine karşı önlem almaya çalışırken diğer yandan sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmeye çalışan gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler ile sanayileşmesini uzun süre önce gerçekleştiren ve iklim değişikliğinin olumsuzluklarıyla karşı karşıya gelen gelişmiş ülkeler arasında ilk Taraflar Konferansı'ndan (Conference of Parties, COP) bu yana sürmektedir. Bu analizde 30 Kasım-12 Aralık 2023 arasında BAE'de düzenlenen COP28 ve küresel iklim değişikliği ile mücadeledeki son durum incelenmektedir.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL